

IEDZĪVOTĀJU VIEDOKĻU IZPĒTES NOZĪME TERITORIJU ATTĪSTĪBAS PROGRAMMU IZSTRĀDĒ SIGNIFICANCE ON INVESTIGATION OF POPULATION VIEWS FOR WORKING OUT TERRITORIAL DEVELOPMENT PROGRAMS

B. Rivža

LLU Ekonomikas katedra
Department of Economics, LLU

M. Krūzmētra

LLU Sociālo zinātņu katedra
Department of Social Sciences, LLU

P. Rivža

LLU Informātikas institūts
Institute of Informatics, LLU

Abstract. More and more administrative-territorial units start to work out their development programs. However, there are factors hindering this process - lack of information, administrative-territorial reform ahead us, lack of ideas suitable for the development, insufficient influence of the subjective factor. Questionnaires of population are insufficiently used. The authors of the article demonstrate possibilities how to use the expert questionnaire method in order to find out the views of the population in different settlements - capitals, cities, towns, civil parishes - on the principal problems of their life. The results obtained show that although in the conditions of a transit society the population of all settlements have many common problems, there are also essentially different ones, particularly, in the views of the population of capital and civil parishes.

Key words: territorial development programs, views of population, expert questionnaire, principal problems.

1. Ievads

Attīstības programmu/plānu izstrādē un tautsaimniecības attīstība ir cieši saistītas parādības: jo pamatotāk ir izstrādāta teritorijas/nozares programma, jo paveras lielākas iespējas tautsaimniecības attīstībai šai teritorijā vai nozarē un tai pat laikā - jo sekmīgāk izvēršas tautsaimniecība kādā teritorijā, jo veidojas labvēlīgāka situācija visas šis teritorijas uzplaukumam. Attīstības programmu izstrādē ļoti svarīga ir vietējo iedzīvotāju viedokļu izpēte. Tā var palīdzēt izdalīt problēmas, kas iedzīvotāju skatījumā ir prioritāras.

2. Teritoriju attīstības programmu izstrādes gaitas analīze Latvijā

Neatkarīgas Latvijas valsts atjaunošana un, līdz ar to, tieksme atgūt ar citām Eiropas valstīm līdzvērtīgu stāvokli, rosina meklēt līdzekļus izaugsmes un attīstības veicināšanai. Par vienu no šādiem līdzekļiem Rietumu pasaulei plaši lieto teritoriju un nozaru attīstības programmas/plānus. To uzdevums ir risināt trīs savstarpēji saistītus uzdevumus:

- 1) apzināt un novērtēt esošos materiālos un cilvēku resursus;
- 2) noteikt perspektīvo vīziju;
- 3) formulēt galvenos uzdevumus, kas veicami, lai tuvotos nākotnē vēlamajam.

1994. gada rudenī var uzskatīt par Attīstības programmu izstrādes sākumu Latvijā. 1994. gada 6. septembrī Latvijas Republikas Ministru kabinets izdod "Teritoriālplānošanas noteikumus", kas paredzēja līdzšinējo plānojumu pārvērtēšanu un jaunu izstrādi, sākot no katra pagasta un beidzot ar visu valsti kopumā (Diena, 1994. g. 5. okt.). Dokuments bija iecerēts no divām daļām, kur pirmā ietvertu sociālos un ekonomiskos mērķus, bet otra - teritorijas izmantošanas plānojumu atbilstoši izvirzītajiem mērķiem. Līdz šodienai apmēram 20 % pagastu un arī 20 % rajonu labākā vai sliktākā kvalitātē šāds dokuments ir izstrādāts un kalpo par pašvaldību darbības pamatu. No rajoniem var minēt Kuldīgas, Dobeles, Limbažu, Preiļu, Jelgavas, Rīgas, Liepājas rajonus. Savukārt, no pagastiem kā kustības uzsācējus var minēt Jelgavas rajona Jaunsiraukas, Liepājas rajona Grobiņas, Rīgas rajona Allažu pagastus, Limbažu rajona Alojas pilsētu ar lauku teritoriju un daudzus citus.

Programmu izstrādi ir veicinājuši vairāki faktori:

1. izstrādāti un izdoti vairāki valdības likumdošanas akti, kas devuši spēles noteikumus: laika robežas, atbildīgās institūcijas, pamatterminus, lai kaut cik vienādi tos izprastu un arī lietotu (Concept of Regional ..., 1997; Latvijas lauku ..., 1998; Pašvaldību administratīvi ..., 1996; Ministru kabineta ..., 1997);
2. izvērsusies sadarbība ar ārzemju speciālistiem, it sevišķi no Īrijas, Dānijas, Zviedrijas, Vācijas, Somijas, apgūstot un pārņemot pieredzi - gan teorētiskos postulātus, gan arī praktiskās darbības paņēmienus. Ar šo valstu pārstāvju līdzdalību organizēti semināri pašvaldību darbiniekiem dažādās vietās Latvijā, savukārt, no Latvijas braukts uz kursiem un tāpat pieredzes apgūšanas braucienos pa pāšvaldībām;
3. augstskolas (LLU, LU, RTU u.c.) un Pašvaldību mācību centrs strādājuši pie metodoloģijas un metodikas izstrādes, mācību līdzēķju sagatavošanas, tāpat šo institūciju speciālisti lasījuši lekcijas, individuāli konsultējuši pašvaldību darbiniekus par ar programmu izstrādi saistītiem jautājumiem (Ieteikumi attīstības ..., 1998);
4. atzīmējama arī centrālo un tāpat vietējo masu informācijas līdzēķju darbība, propagandējot ideju par Attīstības programmu nepieciešamību, atspoguļojot atsevišķu pašvaldību darbu šai virzienā, kā arī novērtējot zinātnieku veikumu šai darbības laukā.

Tai pat laikā ir darbojušies arī vairāki bremzējošie faktori.

1. Pastāv milzīgs informācijas trūkums, kas programmu izstrādei ir nepieciešama lielā daudzumā:
 - statistika tikai pēdējo gadu laikā sāk sniegt rādītājus pagastu griezumā;
 - pašās pašvaldībās informācija nav uzkrāta, apkopota, analizēta, jo nav bijusi šada nepieciešamība, tādēļ arī pašvaldību darbiniekiem nav pietiekošu iemaņu šai darbības laukā, bet bez kvalitatīvas informācijas nav iespējama materiālo un cilvēkresursu analīze.
2. Nepietiekoša ir subjektīvā faktora ietekme: maz izdalās līderu, kas uzņemtos programmu izstrādes vadīšanu. Pagastos un rajonos trūkst iniciatīvas grupu, kas apvienotos ap līderi un aktīvi iesaistītos programmu veidošanas darbā. 1997. gada marta pašvaldību vēlēšanās 23.4 % pašvaldību bija tikai viens vēlētāju saraksts. Var uzskatīt, ka pašvaldībās, kur izvirzīts tikai viens vēlēšanu saraksts, pirmsvēlēšanu sacensība faktiski nemaz nav notikusi. "Viena saraksta pašvaldību" teritoriālais izvietojums liek domāt, ka šāda situācija lielā mērā veidojas tur, kur vietējā sabiedrībā valda visai liela vienaldzība vai bezcerība attiecībā uz stāvokļa uzlabošanos (Latvia ..., 1997). Uz vietām nav arī nevalstiskās organizācijas, kuras varētu palīdzēt veidot pašvaldību un iedzīvotāju saikni, kas nepieciešama, lai programma kļūtu par visu attiecīgās teritorijas iedzīvotāju vai nozares darbinieku interešu atspoguļotāju un rīcības programmu. Pēc nevalstisko organizāciju teritoriālā izvietojuma analīzes, kas veikta pēc NVO kataloga, var konstatēt, ka 71.8 % no šīm organizācijām atrodas Rīgā, bet 20.3 % - pārējās Latvijas lielākajās pilsētās - Daugavpilī, Ventspilī, Jūrmalā, Liepājā, Rēzeknē, un Jelgavā. Rajonu centros, mazpilsētās un pagastos gandrīz vienīgās aktivitāšu rosinātājas ir pašvaldības.
3. Itekmi atstāj vairāku gadu garumā solitā, bet vēl arvien neskaidrā priekšā stāvošā administratīvi teritoriālā reforma, kas paredz Latvijas reģionalizāciju. Kamēr nav skaidrs vai reģionalizācija notiks

pārvaldes struktūru optimizācijas interesēs vai iedzīvotāju vajadzību labākas apmierināšanas interesēs (t.i., subjektīvā faktora vēlmju vai uz objektīvu kritēriju pamata izdalītu reģionu bāzes), tīkmēr pastāv visai lielas grūtības efektīvi darbojošos programmu izstrādē, kur obligāta sastāvdaļa ir arī t.s. pārrobežu sakari.

4. Vērojams ir ideju trūkums uz vietām dzīves apstākļu izmaiņšanai: pa lielākai daļai perspektīvas tiek saistītas ar investīciju, kredītu saņemšanu, bet samērā maz ar teritorijas savdabības meklēšanu, vietējo resursu saskatīšanu un iedzīvotāju aktivizēšanu.

5. Pagaidām lielākā daļa programmu izstrādātas bez iedzīvotāju aptaujas, viņu viedokļu konstatēšanas un vērā ņemšanas, aizmirstot, ka programmu realizētāji būs paši administratīvi teritoriālo vienību iedzīvotāji un viņu aktivitāte būs atkarīga no ieinteresētābas pakāpes veicamajos darbos.

3. Iedzīvotāju viedokļu izpēte par viņu dzīves vietu pamatproblēmām

Darba izstrādē autorus vadīja divi mērķi:

1. iegūt priekšstatu par iedzīvotāju pamatproblēmām viņu pašu skatījumā un
2. aprobēt ekspertu aptaujas pielietojamību teritoriju attīstības programmu izstrādē.

Mērķu realizēšanai autori izvēlējās pielietot ekspertu aptauju¹ ar standartizētu intervijas-aptaujas metodi, kuru diezgan plaši izmanto socioloģiskas informācijas iegūšanai par sociāli ekonomiskas attīstības problēmām un mērķiem (Research Methods ..., 1992; Socioloģisko pētījumu ..., 1981; C. Д. Бешенев, Ф. Г. Гурвич, 1973).

Ekspertu darba uzdevums ietvēra četrus soļus:

1. formulēt savas dzīves vietas (pilsētas/pagasta) galvenās problēmas bez skaita ierobežojuma;
2. izdalītās problēmas saranžēt pēc nozīmības/asuma;
3. dot vērtējumu dzīves situācijas izmaiņām pēdējo 2-3 gadu laikā;
4. izteikt viedokli par vietējās pašvaldības darbu pēc 10 ballu skalas vērtējuma.

Pirmais divu soļu rezultātā tika iegūtas 37 problēmu kopas un to ranžējums pa apdzīvoto vietu grupām. 1. tabulā bez šo problēmu uzskaitījuma ir parādīts katras problēmas atkārtojamības procents pa apdzīvoto vietu grupām, rangs, bet tabulas pēdējās kolonās ir dota atsevišķo rangu summa un pēc tās noteiktais summārais rangs.

Problēmu ranžēšanas konkordācijas koeficiente skaitliskā vērtība ir 0.68, kas norāda uz pietiekami augstu problēmas ranga noteiktību pa apdzīvoto vietu grupām. Tā, piemēram, problēmai "iedzīvotāju nodarbinātība, bezdarba samazināšana" ir 1. rangs, tātad tā ir visnozīmīgākā no problēmām pagastu un rajonu pilsētu ekspertu skatījumā, bet republikas pilsētas pārstāvoši eksperti šai problēmai ir piešķiruši 2. rangu, savukārt, Rīgu pārstāvošie eksperti - 3. rangu. Rīgā un republikas pilsētās nozīmīgākā problēma, kurai ir piešķirts 1. rangs, ir infrastruktūras stāvoklis.

Tomēr summārais rangs pārliecinoši parāda, ka iedzīvotāju nodarbinātības un bezdarba samazināšanas problēma ir pati nozīmīgākā Latvijai kopumā. Otra nozīmīgākā problēma Latvijai kopumā ir infrastruktūras stāvoklis, bet 3. - iedzīvotāju zemais dzīveslīmenis un vāja sociālā palīdzība.

Trīs minēto Latvijas teritoriālo vienību galveno problēmu rangi ir vēl atsevišķi atspoguļoti 1. attēlā, kur uz horizontālās ass ir atliktas visas četras apsekojumā pārstāvētās apdzīvoto vietu grupas un trīs katrai no šīm teritorijām svarīgākās problēmas. Uz vertikālās ass parādīts problēmas nozīmības rangs - jo rangs ir mazāks, jo problēma ir nozīmīgāka.

1. Ekspertu izlase bija nejauša. Par ekspertu kompetences rādītājiem tika izdalīta dzīvošana vienā no apdzīvoto vietu grupām un vismaz nepabeigta augstākā izglītība. Par apdzīvoto vietu tipiem/grupām tika pieņemti: Rīga, republikas pilsētas, rajonu pilsētas (ne tikai rajonu centri, bet arī mazpilsētas) un pagasti. 19 eksperti pārstāvēja Rīgu, 21 - republikas pilsētas, 32 - rajonu pilsētas un 75 - pagastus. Procedūras sākumā eksperti tika iepazīstināti ar pētījuma mērķi, uzdevuma svarīgumu un derīgumu.

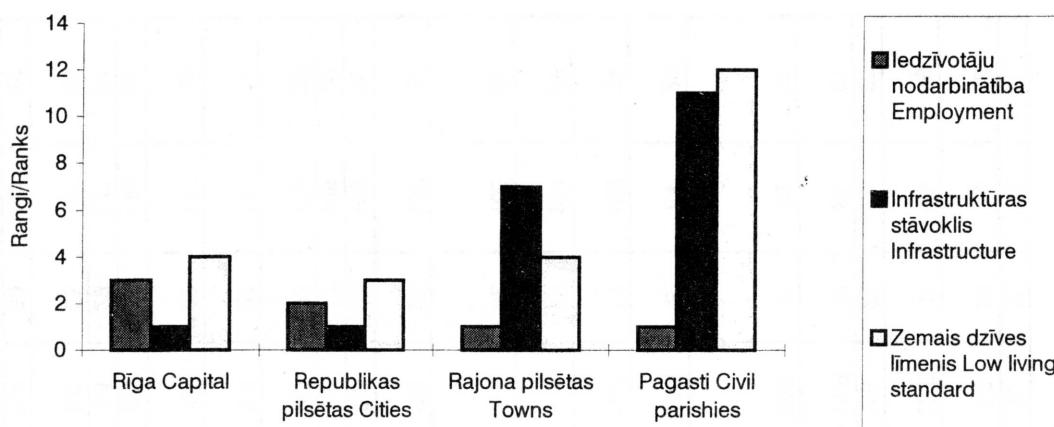
1. tabula/Table 1

Ekspertu vērtējums par dažāda līmena apdzīvoto vietu pamatproblēmām
Expert estimation on problems of populated places of different levels

Pamatproblēmas Principal problems	Rīga Rangi Rank	Republikas pilsētas Cities	Rangi Rank	Rajonu pilsētas Towns	Rangi Rank	Pagasti Civil parishes	Rangi Rank	Rangu summa Sum of ranks	Rangu summa Sum of ranks	Summārais rangs Total rank
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.
1. Iedzīvotāju nodarbinātība, bezdarba samazināšana Employment of population, reduction of unemployment	47.4	3	80.0	2	70.4	1	74.6	1	7	1
2. Infrastruktūras stāvoklis, sevišķi ceļi, apgaismošana, Condition of infrastructure, particularly roads, lighting	73.7	1	90.0	1	29.6	7	19.7	11	20	2
3. Iedzīvotāju zemais dzīves līmenis, vāja sociālā palīdzība, Low living standard of population, poor social maintenance	47.4	4	80.	3	37.0	4	18.3	12	23	3
4. Pieaugušo izglītošana, kvalificēta darbaspēka trūkums, Education of adult, lack of skilled labour	10.5	12	20.0	8	37.0	3	36.6	5	28	4
5. Slikta satiksme/ Bad traffic	36.8	7	5.0	18	29.6	6	46.5	2	33	5
6. Alkoholisms/ Alcoholism	10.5	13	15.0	10	18.5	11	23.9	7	41	6
7. Kultūras dzīves atjaunošana/ Renewal of culture life	5.3	19	30.0	5	25.9	8	22.5	10	42	7
8. Komunālās saimniecības stāvoklis, maksājumi Condition of public utilities, payments	26.3	9	15.0	12	33.3	5	11.3	16	42	8
9. Atpūtas sabiedrisko vietu un pasākumu trūkums Lack of public recreational places and activities	10.5	14	25.0	7	44.4	2	9.9	19	42	9
10. Skolēnu ārpusskolas pasākumu trūkums, jauniešu problēmas Lack of out-of-school activities for pupils, youth problems	57.9	2	30.0	6	11.1	17	7.0	21	46	10
11. Vides stāvoklis, tās sakopšana Environmental condition, its putting in order	47.4	5	5.0	19	22.2	9	9.9	18	51	11
12. Noziedzība, drošība, policijas darbs Criminality, safety, police work	42.1	6	40.0	4	7.4	20	4.2	23	53	12
13. Uzņēmējdarbības aktivizēšana Entrepreneurship activation	0.0	27	10.0	14	18.5	10	40.8	3	54	13
14. Medicīniskās palīdzības esamība, kvalitāte, dārdzība Medical help, its quality, cost	5.3	20	15.0	11	11.1	15	12.7	15	61	14
15. Pašvaldību darbības nosacījumi Conditions of self-government activity	5.3	17	0.0	25	11.1	14	26.8	6	62	15
16. Tirdzniecības stāvoklis, sevišķi pirmsvētku Condition of trade, particularly before holidays	26.3	10	10.0	17	14.8	12	2.8	28	67	16
17. Skolu stāvoklis (2 mainas), izglītības kvalitāte Condition of schools (2 shifts), quality of education	15.8	11	5.0	21	11.1	18	8.5	20	70	17

1. tabula /turpinājums/
Table 1 /continued/

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.
18. Mājokļu nodrošināšana, dzīvojamā fonda uzturēšana <i>Home safety, maintenance of living fund</i>	36.8	8	15.0	13	3.7	25	4.2	24	70	18
19. Slikti telefona sakari, sarunvietu izvietojums <i>Bad telecommunications, location of talking places</i>	0.0	32	15.0	9	3.7	23	22.5	9	73	19
20. Ekoloģiskā situācija/ Ecological situation <i>Low self- initiative of population</i>	5.3	21	10.0	15	11.1	16	2.8	26	78	20
21. Iedzīvotāju zema pašiniciatīva <i>Low self- initiative of population</i>	5.3	18	0.0	28	3.7	22	16.9	13	81	21
22. Lauksaimniecības attīstībai labvēlīgi apstākļi, produkcijas noīeis <i>Favourable conditions for the development of agriculture, production market</i>	0.0	28	0.0	24	0.0	26	36.6	4	82	22
23. Slikta demogrāfiskā situācija, jauniešu aizplūde <i>Bad demographic situation,leaving of young people</i>	0.0	30	0.0	27	7.4	19	22.5	8	84	23
24. Teritorijas nevienmērīga apdzīvotība. <i>Uneven density of population in the territory</i>	0.0	31	0.0	29	0.0	28	15.5	14	102	24
25. Intelektuālās bagāžas trukums, neadekvāta uzvedība <i>Lack of intellectuality, unsuitable behaviour</i>	5.3	25	0.0	35	14.8	13	1.4	31	104	25
26. Neapmierinoši privatizācijas tempi, ar to saistīti konflikti <i>Unsatisfactory rate of privatization, conflicts connected with it</i>	10.5	15	0.0	37	7.4	21	1.4	32	105	26
27. Gaidāmā administratīvi teritorialā reforma <i>Administrative - territorial reform expected</i>	0.0	29	0.0	26	0.0	27	2.8	25	107	27
28. Iedzīvotāju etniskā struktūra/Ethnic structure of population <i>Sociālās aprūpes stāvoklis/ Condition of social care</i>	5.3	22	5.0	20	0.0	33	0.0	33	108	28
29. Sociālās aprūpes stāvoklis/ Condition of social care <i>Sabiedrisko labierīcību neesamība</i>	0.0	33	0.0	30	0.0	29	9.9	17	109	29
30. Sabiedrisko labierīcību neesamība <i>Nonexistence of social utilities</i>	5.3	23	10.0	16	0.0	35	0.0	35	109	30
31. Pirmsskolas bērnu iestāžu trūkums <i>Lack of children pre-school establishments</i>	0.0	38	5.0	22	3.7	24	2.8	27	111	31
32. Nepietiekīga informācija <i>Insufficient information</i>	0.0	34	0.0	31	0.0	30	4.2	22	117	32
33. Ierēdnū birokrātija/ Bureaucracy of officials <i>Ugunsdrošība/ Fire resistance</i>	5.3	24	5.0	23	0.0	36	0.0	36	119	33
34. Ugunsdrošība/ Fire resistance <i>Pārāk lielais mašīnu skaits uz ielām</i>	0.0	35	0.0	32	0.0	31	1.4	29	127	34
35. Pārāk lielais mašīnu skaits uz ielām <i>Too large number of cars on streets</i>	10.5	16	0.0	38	0.0	38	0.0	38	130	35
36. NVO darbības mazspēja/ Insufficient activity of NGO <i>Automāšiņu stāvietas pilsētās/ Car parking in towns</i>	0.0	36	0.0	33	0.0	32	1.4	30	131	36
37. Automāšiņu stāvietas pilsētās/ Car parking in towns	5.3	26	0.0	36	0.0	37	0.0	37	136	37

1. att. Ekspertu izvēlētie pirmie trīs svarīgākie faktori katrā apdzīvoto vietu grupā.

Fig. 1. First 3 major factors selected by experts of every populated place.

Pirmajā attēlā ietvertā informācija uzskatāmi parāda, ka pat šīs Latvijai kopumā nozīmīgākās problēmas katrā ekspertu pārstāvētā apdzīvoto vietu grupā tiek vērtētas dažādi. Lai arī konkordācijas koeficients ir pietiekoši augsts, ekspertu viedokļu atšķirības atsevišķās pozicijās ir būtiskas. Tā, piemēram, problēmai "skolēnu ārpusskolas pasākumu trūkums, jauniešu problēmas" Rīgu pārstāvošie eksperti ir devuši 2. rangu, jo šī problēma Rīgas bērniem ir ļoti būtiska, toties pagastos tā nav tik aktuāla, tāpēc te ir tikai 21. rangs no 37. Pilnīgi pretēja situācija ir ar problēmu "slikta demografiskā situācija, jauniešu aizplūde", kas Rīgai nav aktuāla - attiecīgi 30. rangs, bet ļoti aktuāla ir pagastos, par ko liecina piešķirtais 8. rangs.

Apdzīvoto vietu grupu ietekme uz problēmas izvirzīšanu pētīta ar vienfaktoru dispersiju analīzi. Ar varbūtību lielāku par 95 % var apgalvot, ka ekspertu piederība vienai vai otrai apdzīvotai vietu grupai ir statistiski nozīmīga sekojošām problēmām: teritorijas nevienmērīga apdzīvotība, slikti sakari, alkoholisms, nepietiekoša informācija, ugunsdrošība, nevalstisko organizāciju mazspēja, iedzīvotāju etniskais sastāvs. Ar varbūtību lielāku par 90 % var apgalvot, ka ekspertu piederība vienai vai otrai apdzīvoto vietu grupai ir statistiski būtiska sekojošām problēmām: iedzīvotāju nodarbinātība, bezdarba samazināšana, pieaugušo iedzīvotāju izglītošana, kvalificēta darbaspēka trūkums, infrastruktūras stāvoklis, sliktā mediciniskā palīdzība, labierīcību trūkums, nepietiekošs iedzīvotāju intelektuālais potenciāls un neadekvata uzvedība, lēni privatizācijas tempi un ar privatizāciju saistītie konflikti.

Analizējot izvirzītās problēmas, varam tās apvienot 3 lielākās grupās, kas pēc savas nozīmības ir savstarpēji cieši saistītas. Pirmo grupu veido tādas problēmas kā teritorijas nevienmērīga apdzīvotība, esošo iedzīvotāju nepietiekošs intelektuālais potenciāls, neadekvāta uzvedība, nevalstisko organizāciju mazspēja, nepietiekoša informācija, slikti sakari. Otru grupu veido tādas problēmas kā iedzīvotāju nodarbinātība un bezdarba samazināšana, pieaugušo izglītošana, kvalificēta darbaspēka trūkums, lēni privatizācijas tempi. Trešajā grupā ietilpst viss, kas attiecināms uz infrastruktūru: ceļi, bērnudārzi, mediciniskās iestādes utt.

Atsevišķi izdalās divas patstāvīgas problēmas: alkoholisms un iedzīvotāju etniskais sastāvs, kas faktiski mijiedarbojas ar visām trim iepriekš izdalījušamies grupām. Nozīmīga, bet savrup paliek tāda problēma kā ugunsdrošība. No visas veiktās analīzes veidojas viens kopsecinājums: ekspertu izdalītās problēmas, it sevišķi pagastu līmenī, grupējas it kā ap diviem centriem, kuru skatījums ir visai pretējs. No vienas pusēs, pastāv bezdarbs, zema nodarbinātība, lēna uzņēmējdarbības attīstība, lielas grūtības sastop lauksaimnieciskā ražošana. Tai pat laikā - izteikts iedzīvotāju pašiniciatīvas trūkums, nepietiekošas pašvaldību aktivitātes, it sevišķi pagastos, maza iedzīvotāju ieinteresētība papidināt savas zināšanas, kas absolūti nepieciešamas izmainījušos apstākļos.

Saistībā ar prioritāro problēmu izdalīšanu var apskatīt ekspertu viedokli par kopējā stāvokļa izmaiņas katrā apdzīvoto vietu grupā pēdējo 2-3 gadu laikā.

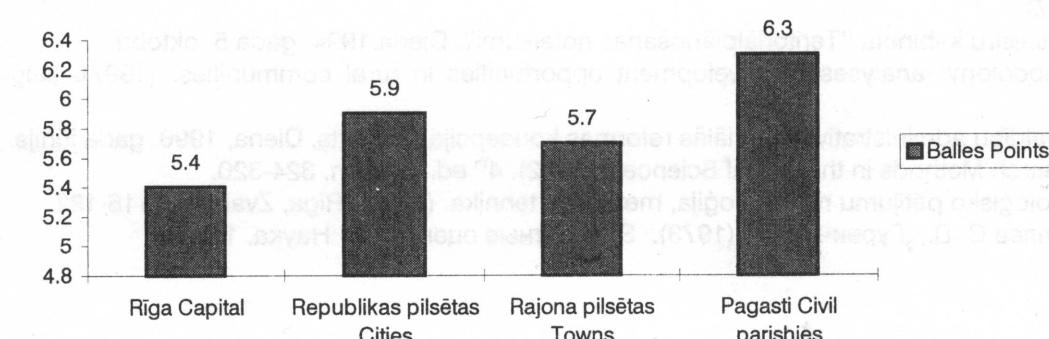
2. Tabula/Table 2.

Ekspertu viedoklis par kopējā stāvokļa izmaiņām apdzīvoto vietu grupās, %
Opinion of experts about total changes of populated places, %

Stāvokļa izmaiņas Changes of situation	Rīga Capital	Republikas pilsētas Cities	Rajonu pilsētas Towns	Pagasti Civil parishes
Strauji uzlabojies Rapid changes	5.3	0.0	0.0	5.7
Mazliet uzlabojies Slight changes	57.9	65.0	55.6	45.7
Nav mainījies Nothing has changed	21.1	25.0	30.6	25.7
Nedaudz paslītinājies Slightly worsened	15.8	10.0	8.3	20.0
Strauji paslītinājies Rapid worsened	0.0	0.0	5.6	2.9

Šis materiāls parāda, ka visu apdzīvoto vietu grupās sabiedriskajā domā ir vērojamas pozitīvas izmaiņas, sevišķi Rīgā un arī republikas pilsētās. Tas apstiprina, ka makroekonomikas pozitīvās tendences pagaidām visvairāk ir izjūtamas lielajās pilsētās. Tai pat laikā visās grupās vērojams ir viedoklis arī par stāvokļa paslītināšanos. Te visvairāk izdalās nelielās pilsētas un pagasti. Pie kam, tieši pagastos, kā redzams, stāvoklis ir vissarež-gītākais: par to liecina salīdzinoši ar pārējām grupām zemākais rādītājs par stāvokļa uzlabošanos un, savukārt, augstākais – par paslītināšanos. **Kopumā iespējams secināt, ka jāpastiprina pašreiz tieši mazpilsētu un lauku attīstības problēmu risināšana.**

Tā kā apdzīvoto vietu sociāli ekonomisko dzīvi būtiski ietekmē un vada vietējas pašvaldības, interesi izraisa ekspertu vērtējums par šo pašvaldību darbu (2. att.). Viszemāko vērtējumu eksperti ir devuši Rīgas pašvaldībai. Tai pat laikā, visaugstāko vērtējumu ir saņēmušas pagastu pašvaldības. Iegūtais Rīgas un republikas pilsētu pašvaldību vērtējums ir salīdzinoši kompakts - robežas no 3 līdz 7 ballēm. Iekšēji pretrunīgāki ir rajonu pilsētu un pagastu pašvaldību darbības vērtējumi - tie ir sākot no 2 ballēm līdz pat 9 ballēm. Šādu plašu vērtējumu skalu, protams, var ietekmēt saskarsmes ar vietējo pašvaldību individuālā pieredze - cik pašvaldība ir palīdzējusi

2. att. Vidējais svērtais ekspertu vērtējums apdzīvoto vietu grupu pašvaldībām.
Fig. 2. Expert estimation on self-governments of every populated place.

risināt kādus personīgus jautājumus vienam vai citam ekspertam. Tomēr, mūsuprāt, ekspertu vērtējums būtiski atspoguļo visai atšķirīgo pašvaldību autoritāti iedzīvotāju skatījumā, kas cieši saistās ar reāli eksistējošo mazpilsētu un pagastu stāvokļu atšķirību (Methodology ..., 1997), un lielā mērā ir atkarīga no ievēlēto deputātu un darbinieku kompetences veikt sarežģito teritorijas pārvaldišanas darbu. Kvalitatīva pašvaldību deputātu korpusa un darbinieku sastāva komplektēšana pagaidām vēl arvien ir visai aktuāls uzdevums.

legūtās informācijas apjoms un saturs, tās gradācijas iespējas, lai raksturotu atsevišķas apdzīvoto vietu un, līdz ar to, arī dažādas iedzīvotāju grupas, liecina, ka ekspertu aptauja ar standartizētas intervajas-aptaujas metodi var tikt visai plaši lietota teritoriju attīstības programmu izstrādē. Tās izmantošana samazina darba apjomu un izmaksas, kas nav mazsvarīgi rajonu un pagastu pašvaldībām.

Teritoriju attīstības programmu izstrādes tālāku uzlabošanos tuvākajos gados visbūtiskāk, mūsu skatījumā, var ieteikmēt:

- informācijas kvantitātes palielināšana un kvalitātes uzlabošana: panākt, lai tiktu sagatavoti un pēc iespējas pilnā apjomā publicēti rādītāji par visām administratīvi teritoriālajām vienībām, kas dotu iespēju vispusīgāk un dzīlāk stāvokļa analīzei lietot ekonomiskās un matematiskās statistikas metodes;
- ar Attīstības programmu/plānu izstrādi saistīto cilvēku tālāka izglītošana un atbilstošu speciālistu gatavošanas pilnveidošana: pagaidām šo darbu bieži vien nākas veikt cilvēkiem, kuriem pietrūkst zināšanu un tādēļ pret to veidojas noraidoša attieksme;
- nevalstisko organizāciju veidošanās veicināšana, lai varētu kāpināt iedzīvotāju aktivitāti un līdzdalību teritoriju/nozaru attīstības uzdevumu risināšanā: līdzdalības apziņas izplatīšana un nodrošināšana ir pirmsais nevalstisko organizāciju uzdevums;
- pastiprināta daudzveidīgas uzņemējdarbības izvēršana visā Latvijas teritorijā kā galvenais ekonomiskais faktors izaugsmes un attīstības nodrošināšanai: iespējamo prioritāro aktivitāšu virzienu noteikšana un projektu izstrādes prasmes apgūšana;
- iedzīvotāju subjektīvā viedokļa plašāka izmantošana: ne tikai organizējot izvērstas aptaujas, bet pēc iespējas prasmīgi pielietojot arī ekspertu aptaujas metodi.

Literatūra

1. Concept of Regional Development Policy of Latvia. (1997). Rīga.
2. Ieteikumi attīstības stratēģijas izstrādāšanā. (1998). Rīga.
3. Latvijas Lauku attīstības programma. (1998). Projekts. Rīga.
4. Latvia. Human development Report. (1997). Rīga, UNDP. 44.
5. LR Ministru kabineta noteikumi "Kārtība, kādā piešķirams īpaši atbalstamā reģiona statuss". (1997).
6. LR Ministru kabineta "Teritoriālplānošanas noteikumi". Diena. 1994. gada 5. oktobrī.
7. Methodology: analyses of development opportunities in rural communities. (1997). Jelgava, LLU.
8. Pašvaldību administratīvi teritoriālās reformas koncepcija. Projekts. Diena, 1996. gada jūnijs.
9. Research Methods in the Social Sciences. (1992). 4th ed. London. 324-320.
10. Socioloģisko pētījumu metodoloģija, metodika, tehnika. (1981). Rīga, Zvaigzne. 116-132.
11. Бешелев С. Д., Гурвич Ф. Г. (1973). Экспертные оценки. М. Наука. 159.